

De nieuwe kantongerechtsprocedure; zelf procederen in 1992 gemakkelijker?

*P. A. M. Meijknecht**

1. INLEIDING

De Tweede Titel van het Eerste Boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Bijzondere bepalingen betreffende de wijze van procederen voor den kanton-regter, artikelen 97a-125v) kent verrassend genoeg, en anders dan het opschrift suggereert, in het geheel geen afzonderlijke regeling van de procedure voor de civiele zaken die het meeste voorkomen: de vorderingen die niet meer belopen dan f 5000 en waarvan ingevolge artikel 38 RO de kantonrechter kennisneemt, hieronder gemakshalve aan te duiden als „kleine zaken”. Deze zaken verlopen in wezen volgens de bepalingen die geschreven zijn voor de rechtbankprocedure, waarvan de meeste ingevolge artikel 125 Rv formeel van toepassing zijn op kantongerechtszaken, overigens wel met de belangrijke, in dat artikel eveneens vermelde restrictie dat proceshandelingen in beginsel ook „bij mondelinge verklaring ter terechtzitting kunnen geschieden”. Daarnaast geeft de wet voor laatstgenoemde zaken enkele afwijkende regels in de artikelen 97a-124 Rv, waarvan de artikelen 101-120 echter bij de invoering van het nieuwe bewijsrecht in 1988¹ zijn komen te vervallen. Wanneer we daar ook nog de artikelen van aftrekken die op 1 januari 1992 bij de inwerking-treding van het nieuw BW² zullen vervallen, te weten de artikelen

* Prof. mr. P. A. M. Meijknecht is buitengewoon hoogleraar burgerlijk procesrecht aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, raadsadviseur bij het Ministerie van Justitie (stafafdeling wetgeving privaatrecht) en voorzitter van de Geschillencommissie Bankzaken (Postbank).

1. Wet van 3 december 1987, Stb. 590, in werking getreden 1 april 1988.
2. Hier wordt bedoeld op het eerste gedeelte van de Invoeringswet: Wet van 7 mei 1986, Stb. 295, bevattende onder meer de wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

122-124, blijven er nog maar acht artikelen over. Daarvan handelen er drie over de relatieve bevoegdheid, twee over de personen die in rechte kunnen optreden en een over voorlopige voorzieningen. De twee dan nog resterende (de artikelen 100a en 121) hebben slechts marginale resp. geen praktische betekenis.

In de loop der tijden zijn aan de Tweede Titel wel diverse bepalingen toegevoegd voor de behandeling van specifieke categorieën van kantongerechtszaken, zoals arbeidszaken, huurkoopzaken, pachtzaken en zaken betreffende de betaling van geldvorderingen uit overeenkomst. Daarvan betreffen met name de arbeids- en de pachtzaken bepaald niet altijd „kleine zaken”. Het gaat in deze specifieke bepalingen overigens nauwelijks over het procesverloop, maar vooral over de rechtsingang (verzoekschrift in plaats van dagvaarding) en wederom over de relatieve competentie. De regeling van betalingsbevelprocedure ten slotte houdt al op wanneer de procedure pas interessant wordt, namelijk op het moment dat verweer wordt gevoerd.

Het ontbreken van een behoorlijke, zelfstandige, min of meer afgeronde regeling voor de behandeling van kleine zaken heeft in het verleden al vaker tot kritiek aanleiding gegeven. Zo is in 1952 een wetsontwerp ingediend tot integrale herziening van de civiele kantongerechtsprocedure³, dat evenwel in 1963 is ingetrokken. De kritiek was daarmee echter niet verdwenen. In de jaren zeventig spitste deze zich toe op de tekortschietende regeling voor de behandeling van consumentenklachten. In die jaren werden voor het eerst geschillencommissies opgericht die in consumentenzaken uitspraak deden (en dat ook nu nog doen) op basis van bindend advies of soms ook arbitrage. Daarnaast wilde men ook verbetering in de regeling van de overheidsrechtspraak voor deze zaken. De op de rechtbankprocedure geënte gang van zaken bij de kantonrechter vond men voor kleine zaken te ingewikkeld, te duur en te langdurig. Onder andere de SER en de Stichting Konsumenten Kontakt bepleitten om die redenen een afzonderlijke, vereenvoudigde kantongerechtsprocedure voor consumentenzaken.⁴ Ook in het

3. Wetsontwerp nr. 2395.

4. Adviezen van resp. 1975 en 1978.

preadvies van Wackie Eysten voor de Nederlandse orde van Advocaten⁵ werd een aparte consumentenprocedure bepleit.

In deze discussie nam het Ministerie van Justitie, voor het eerst in een departementale nota van 1980, het standpunt in dat het, ter vermijding van verdere verbrokkeling van het voor het kantonrecht geldende civiele procesrecht, geen aanbeveling verdient om een aparte procedure voor consumentengeschillen te ontwerpen, maar dat het de voorkeur verdient met een regeling te komen waarin een verbetering wordt nagestreefd voor in beginsel alle kleine civiele zaken. Een argument was ook dat niet goed viel in te zien waarom verbeteringen in het procesrecht, indien wenselijk, beperkt zouden moeten blijven tot consumenten, en niet eveneens zouden dienen te gelden voor particulieren die niet in de hoedanigheid van consument optreden (bijv. slachtoffers van een onrechtmatige daad), en ook voor bedrijven en voor niet-commerciële rechtspersonen. Buiten beschouwing wilde deze nota alleen de zaken laten waarvoor de in 1970 ingevoerde algemene regeling voor verzoekschriftprocedures (art. 429a ev Rv) geldt; deze vrij recente regeling gaf geen aanleiding tot klachten.

Na ontvangst van de reacties op de departementale nota is een voorontwerp van wet opgesteld waarover opnieuw de verschillende belangenorganisaties werden geraadpleegd. Vervolgens is een wetsontwerp opgesteld dat in mei 1987 bij de Tweede Kamer is ingediend: wetsvoorstel nr. 19 976 tot wijziging van de civiele kantongerechtsprocedure. Onlangs is een belangrijke mijlpaal bereikt. Op 5 april 1990 heeft de Tweede Kamer dit wetsvoorstel met algemene stemmen aanvaard. Daarmee ligt zijn inhoud nu vast. Het lijkt gerechtvaardigd dat reeds nu, hangende de behandeling in de Eerste Kamer, aan de inhoud van dit wetsvoorstel aandacht wordt besteed.

2. IS MEN WEL IN STAAT ZELF TE PROCEDEREN?

In deze bijdrage wil ik de vraag bespreken in hoeverre de nieuwe regeling van wetsvoorstel nr. 19 976 een verbetering betekent voor diegenen die, om hen moverende redenen, zonder hulp van ande-

5. P. A. Wackie Eysten, Advocaat en consument, aspecten van de rechtspleging in consumentenzaken, september 1980.

ren hun zaak aan de kantonrechter willen voorleggen of zich willen verweren. Reeds het huidige procesrecht erkent deze mogelijkheid: er is geen verplichte procesvertegenwoordiging en in veel gevallen kan men de zaak aanbrengen door een verzoekschrift ter griffie in te dienen, dus zonder de tussenkomst van een gerechtsdeurwaarder. In het wetsvoorstel wordt die lijn verder doorgetrokken in die zin dat het in beginsel altijd mogelijk zal zijn zelf te kiezen of hulp van anderen zal worden ingeroepen. Daaruit blijkt dat de wet(sontwerp)gever het niet bij voorbaat uitgesloten acht dat mensen in staat zijn zelf te procederen en dat het verantwoord is, aan hen hier een keuze te bieden.

Daarover wordt niettemin nog steeds verschillend gedacht. Er zijn hier duidelijk twee „stromingen” te onderscheiden. Ik verwijs allereerst naar twee recente artikelen van mevrouw Ten Berg-Koolen, geschreven naar aanleiding van het onderhavige wetsontwerp.⁶ Mevrouw Ten Berg-Koolen constateert in het artikel van december 1989 met enige teleurstelling dat een specifieke consumentenprocedure niet tot stand is gekomen. Zij is voorstandster van een aparte verzoekschriftprocedure voor consumenten volgens de regels van de artikelen 429a e.v. Rv. Procederen zonder juridische bijstand blijft naar haar mening moeilijk. Toch bepleit zij dat de justitiabele altijd zelf moet kunnen kiezen of deze bij het aanhangig maken van de zaak een gerechtsdeurwaarder zal inschakelen of niet. Zoals gezegd zit ook het wetsvoorstel op dit spoor.

Een tegenovergestelde opvatting treft men aan in het recente commentaar van de Koninklijke Vereniging van Gerechtsdeurwaarders dat vlak voor de openbare behandeling is toegezonden aan de leden van de Vaste Commissie voor Justitie van de Tweede Kamer onder de titel „Het spoor bijster . . .”⁷. Hierin wordt een pleidooi gevoerd voor de dagvaarding door een gerechtsdeurwaarder in alle contentieuze civiele zaken die bij de kantonrechter worden aangebracht. De deurwaarders menen dat juist tevél wordt tegemoetgekomen aan „veronderstelde ontwikkelingen” in het consumenten-

6. J. E. A. A. ten Berg Koolen, Eindelijk een rechtsgang voor consumentenklachten? NJB 1087, blz. 1413 e.v., en: Civiele Kantongerechtsprocedure, Het drastisch gewijzigde wetsontwerp, NJB 1989, blz. 1578 e.v.

7. Dit commentaar is opgenomen in De Gerechtsdeurwaarder, aflevering januari 1990.

recht: „Niet gerelativeerde mode-trends zijn bepalend geweest. Als uiteindelijk gevolg ligt een onrijp en onvoldoende doordacht wetsontwerp op tafel. (. . .) Men is het spoor bijster geraakt.” En wanneer de minister zijn voorstel voor dagvaarding door middel van een formulier (zie hieronder nader) toelicht, wordt deze gedachte bestempeld als „een buitengewoon ernstige ontsporing die niet getuigt van respect voor de Tweede Kamerleden en juristen die zich met deze materie bezig houden”.

In dit verband moet ook de studie van mr E.M. Wesseling-van Gent Het civiele geding in de toekomst worden genoemd⁸. Uit dit onderzoek blijkt dat nagenoeg alle eisers in de kantongerechts-procedure worden vertegenwoordigd; bij de gedaagden ziet men deze vertegenwoordiging vooral in arbeidszaken en in iets mindere mate in de categorie onrechtmatige daad/diversen. Naar aanleiding van deze uitkomst kan men twee redeneringen volgen. Ofwel: het invoeren van verplichte rechtsbijstand voor eiser en, in bepaalde zaken, ook voor gedaagde sluit het beste aan op de bestaande situatie, ofwel: als men blijkbaar indien nodig zijn weg naar rechtsbijstandverleners ook zonder verplichting kan vinden, is er geen reden een dergelijke verplichting wettelijk voor te schrijven. Mevrouw Wesseling-van Gent stelt, in overeenstemming met de eerste redenering, voor in het geïntegreerde gerecht van eerste aanleg verplichte rechtsbijstand voor te schrijven voor alle eisers en voor gedaagden in arbeidszaken, vermogensrechtelijke zaken met een belang groter dan f 5000, zaken van onbepaalde waarde en niet-vermogensrechtelijke zaken indien de wet zulks bepaalt. Naar mijn mening ligt de tweede redenering meer voor de hand.

Pleidooien voor betere processuele voorzieningen voor doe-het-zelvers mogen niet worden vereenzelvigd met de roep om betere voorzieningen voor de beslechting van consumentengeschillen. Bij dat laatste gaat het ook om andere aspecten dan alleen het zelfdoen. Toch bestaat tussen deze twee verlangens veel verwantschap. Vijf jaar geleden stelde de Bijzondere Commissie voor de herziening van van Burgerlijk Wetboek van de Eerste Kamer in het voorlopig verslag over het toenmalige wetsvoorstel Invoeringswet

8. Diss. Groningen, Gouda Quint-Arnhem 1987, hoofdstuk III, blz. 57 e.v.

Boeken 3-6 Nieuw BW, eerste gedeelte⁹, dat de toenemende consumentenbescherming in het nieuwe BW (met name consumentenkoop en algemene voorwaarden, misleidende reclame, reisovereenkomst) nog geen weerklank had gevonden in het procesrecht. De bezwaren die de procedure voor de overheidsrechter oproept hebben, zo meende de Commissie, geleid tot een sterke toename van geschillencommissies. Het betoog van de Commissie mondde uit in de rethorische vraag of particuliere rechtspraak het antwoord is op de verhoogde consumentenbescherming van het nieuwe BW.

In zijn antwoord¹⁰ wees de toenmalige minister van justitie op twee wetsontwerpen: één tot regeling van de „zogenaamde comparitie van partijen na antwoord”¹¹; het andere was het – toen nog niet ingediende – onderhavige wetsontwerp tot wijziging van de civiele kantongerechtsprocedure. De minister sprak de verwachting uit dat consumenten van deze nieuwe regelingen zouden kunnen profiteren, maar dat het overigens niet in de bedoeling lag daarmee de omvang van het verschijnsel particuliere rechtspraak te beïnvloeden. Particuliere rechtspraak en overheidsrechtspraak houden elk hun eigen voordelen en ook hun bezwaren; zij voorzien beide in een behoefte. De verhoogde consumentenbescherming van het nieuwe BW zou, zo besloot de minister, daarin geen wezenlijke verandering kunnen of moeten brengen¹².

In deze bijdrage beperk ik mij niet tot het aspect van een verbeterde consumentenbescherming ook in het procesrecht. Zoals gezegd kan het bij kleine zaken ook gaan om anderen dan consumenten. De invalshoek van de consumentenbescherming acht ik te beperkt. Ik richt mij wel geheel op de overheidsrechtspraak en ga

9. Zie noot 2.

10. Memorie van Antwoord, Kamerstukken nr. 141a, blz. 5

11. Dit wetsvoorstel heeft inmiddels geleid tot de Wet van 25 oktober 1989, Stb. 483. Zie vooral het nieuwe artikel 141a Rv. Zie ook mijn bespreking van deze wet in *Bedrijfsjuridische Berichten* 1989, blz. 293 e.v.

12. Op deze discussie is nog teruggekomen in de schriftelijke voorbereiding van het thans besproken wetsvoorstel, memorie van antwoord Tweede Kamer blz. 6. De minister heeft er toen nog eens op gewezen dat de keuze voor de geschillencommissies, in het bijzonder die welke ressorteren onder de Stichting Geschillencommissies voor consumentenklachten, niet uitsluitend of in overwegende mate moet worden uitgelegd als een uitvloeisel van bezwaren tegen overheidsrechtspraak. Het gaat om niet geheel vergelijkbare zaken.

dus voorbij aan de vraag in hoeverre ook de door de Eerste Kamer eveneens genoemde particuliere rechtspraak in de behoefte aan een betere beslechting van consumentengeschillen voorziet of zou dienen te voorzien¹³. Maar mijn benadering is van feitelijke aard; de vraag of men er verstandig aan doet zelf te procederen, wil ik laten rusten. Die vraag valt, ook bij civiele kantongerechtszaken, naar mijn mening in zijn algemeenheid niet te beantwoorden. Ik constateer slechts dat de behoefte om zelf te procederen bestaat en dat de wetgever, en in meerdere mate nog het thans besproken wetsvoorstel, daarvoor voorzieningen treffen. De feitelijke vraag is dan, of het wetsvoorstel daarin is geslaagd, anders gezegd: of de daarin voorgestelde wijzigingen inderdaad een substantiële verbetering brengen in de positie van zelf-procedureers. Of zij daarvan ook gebruik zullen of dienen te maken, blijft buiten beschouwing. Dat zal de toekomst moeten leren.

3. ZELF PROCEDEREN ONDER DE NIEUWE REGELING

a. Harmonisering

De nieuwe procedure zal gaan gelden voor alle „contentieuze” kantongerechtszaken. Processuele verschillen tussen arbeidszaken, huurkoopzaken, pachtzaken en huurzaken verdwijnen; de betalingsbevelprocedure komt te vervallen. Ook de (talrijke) huurzaken welke thans nog verzoekschriftprocedure zijn worden onder de nieuwe regeling gebracht. Met dat laatste wordt, overigens op uitdrukkelijk verzoek van de Tweede Kamer, een verdere stap gezet op het pad van de harmonisatie: voor het gehele huurrecht zal slechts een type rechtsgang bestaan. Wel blijft (voorlopig?) voor één belangrijke categorie van arbeidszaken, namelijk zaken ex artikel 1639w BW (ontbinding van een arbeidsovereenkomst wegens gewichtige redenen), de verzoekschriftprocedure gelden.

Het voorstel tot schrapping van de betalingsbevelprocedure vergt enige toelichting. Op deze procedure bestond, ook bij de deurwaarders, veel kritiek. De kritiek van de deurwaarders had uiteraard betrekking op het feit dat de gerechtsdeurwaarder aan deze procedure niet te pas komt: het inlichten van de wederpartij

13. Zie daarover in het bijzonder het artikel van mevrouw Ten Berg-Koolen genoemd in noot 6, Eindelijk een rechtsgang voor consumentenklachten?.

geschiedt per post (zie de art. 125k e.v.). Andere bezwaren zijn de beperkte reikwijdte (alleen geldvorderingen uit overeenkomst tot een bedrag van f 2500), de lange duur (vooral veroorzaakt door de vrij bewerkelijke administratieve afwikkeling), de relatief grote hieruit voortvloeiende werkbelasting voor de griffies en het feit dat het in wezen gaat om een doublure naast de normale verstekrolprocedure (rechterlijke toetsing volgens exact dezelfde criteria; vgl de artikelen 76, eerste lid, en 125o, eerste lid Rv). Aparte processuele faciliteiten voor geldvorderingen lijken wenselijk, maar zullen er naar mijn mening anders uit moeten zien dan de huidige betalingsbevelprocedure.¹⁴

Een van de redenen voor de voorgestelde harmonisering was dat eventuele verschillen tussen de genoemde zaken nog geen aanleiding behoeven te zijn tot processuele verschillen en zeker niet tot de thans bestaande processuele geschillen. Dergelijke verschillen zijn voor mensen die niet beroepshalve procederen, meestal moeilijk kenbaar en verwarringwekkend. Daarbij komt dat bijv. consumentenzaken niet scherp kunnen worden onderscheiden van, en ook gedeeltelijk samenvallen met huurzaken en huurkoopzaken. Men kan om deze redenen verdedigen dat de harmonisering waarover wij het hier hebben vooral voordelig is voor deze groep mensen.

b. Relatieve bevoegdheid; forum consumentis

Speciaal voor consumenten, voorzover zij als eiser optreden, wordt de mogelijkheid geopend om de wederpartij te dagvaarden voor de kantonrechter van hun woonplaats (artikel 98 lid 3 Rv nieuw).

14. In sommige arrondissementen hanteert men zoals bekend voor geldvorderingen het kort geding. Deze oplossing roept echter weer nieuwe vragen op. Lang niet alle presidenten willen eraan en er is dus rechtsongelijkheid. Zie bijv. Hof Den Haag 15 september 1989, KG 421, waarin een in kort geding ingestelde geldvordering werd afgewezen wegens het ontbreken van spoedeisendheid. Het hof verwerpt de stelling dat een vordering van f 152 000 „uiteraard” spoedeisend is. Daardoor dreigt een impasse te ontstaan. Ik wijs er in dit verband op dat bij recente wijzigingen van de Wet tarieven in burgerlijke zaken een steeds gedifferentieerder en steeds hoger oplopend griffierecht is ingevoerd dat ook van toepassing is op in kort geding ingestelde geldvorderingen. Zie over deze kwestie ook R. Ch.Verschuur in *Bedrijfsjuridische berichten* 1990, blz. 60-61.

Daarnaast blijft de hoofdregel gelden dat (tevens) de rechter van de woonplaats van de gedaagde bevoegd is. Dit facultatieve „forum consumentis” is ook te vinden in artikel 14 van het gewijzigde EEG-bevoegdheids- en executie verdrag. De regeling van artikel 98 lid 3 Rv nieuw is daaraan ontleend.

Het voorstel is met instemming begroet. In combinatie met het gehandhaafde dwingend-rechtelijke karakter van de bepalingen betreffende de relatieve bevoegdheid (artikel 100 Rv nieuw) wordt hiermee aan consumenten een garantie geboden dat zij in alle gevallen waarin zij een leverancier terzake van de gebrekkige nakoming van een transactie voor een kantonrechter willen dagvaarden, terecht kunnen bij de kantonrechter van hun woonplaats. Dat lijkt in het bijzonder van belang voor mensen die zelf en dus niet via een gemachtigde de procedure willen voeren.

c. Rechtsingang

In plaats van de nu geldende regeling dat de zaak in beginsel moet worden ingeleid door een dagvaarding die door een deurwaarder moet worden betekend, wordt in de artikelen 103 en 104 Rv nieuw aan de aanlegger een keuzemogelijkheid geboden: dagvaarding kan plaatsvinden hetzij via deurwaardersexploit, hetzij doordat de griffier een door de eiser ingevuld formulier per post (aangetekende brief) aan de gedaagde toezendt. Op deze nieuwe mogelijkheid bestaan slechts twee uitzonderingen. Men moet zich tot een deurwaarder wenden wanneer de gedaagde in Nederland geen bekende woonplaats heeft of wanneer men hem op verkorte termijn wil dagvaarden. Daarentegen is een in het regeringsvoorstel opgenomen beperking van de „formulier-dagvaarding” tot vorderingen tot f 2 500¹⁵ door de aanvaarding van een amendement van het CDA¹⁶ verdwenen. Het formulier zal worden vastgesteld door de Minister van Justitie en zal zijn voorzien van een toelichting. Het zal op ruime schaal en gratis verkrijgbaar worden gesteld.

Dit formulier met toelichting is bij uitstek geschikt, en is ook voorgesteld, om onervaren mensen op weg te helpen. Bij de

15. Zie het gewijzigd voorstel van wet van 14 maart 1989, kamerstukken nr. 8, artikel 104 Rv, eerste lid, onderdeel b.

16. Amendement op stuk nr. 17, ingediend door het lid Van de Camp.

behandeling in de Tweede Kamer heeft staatssecretaris Kosto toegezegd dat in de toelichting het procesverloop zal worden weergegeven. Waarschijnlijk van nog meer belang voor particulieren is dat ook is toegezegd dat door middel van het formulier aan de gedaagde informatie zal worden verstrekt over de wijze waarop verweer kan worden gevoerd. Let wel, hier is niet bedoeld op de inhoudelijke aspecten van het verweer, maar op de vorm: schriftelijk of mondeling, plaats, termijn.

d. Mondeling of schriftelijk antwoord

De gedaagde kan kiezen of hij op de in de dagvaarding aangeduide terechtzitting, die ten minste vier weken na de dagvaarding plaats vindt, mondeling verweer zal voeren, dan wel uiterlijk op die terechtzitting een schriftelijk verweerschrift zal indienen (artikel 105 Rv nieuw).

De mogelijkheid om te kiezen tussen mondeling en schriftelijk verweer bestaat ook nu (ingevolge art. 125 Rv). Een verschil is echter dat de gedaagde die geen zin of tijd heeft om zelf op de terechtzitting te verschijnen om mondeling verweer te voeren of om zijn verweerschrift te overhandigen, nu geen rolgemachtigde meer nodig heeft. Hij kan het stuk gewoon aan de griffie toesturen of het aldaar afgeven en krijgt vervolgens schriftelijk bericht van de verdere voortgang (art. 117 lid 3 en art. 118 lid 2). Hiermee wordt het dus voor gedaagden die geen gemachtigde willen inschakelen gemakkelijker gemaakt, om schriftelijk verweer te voeren.

e. Comparitie na antwoord

Nadat is geantwoord moet de kantonrechter binnen twee weken bepalen of hij in dat stadium van de procedure aan partijen zal bevelen, voor hem te verschijnen voor het geven van inlichtingen of voor het beproeven van een schikking. Dit is de hierboven al genoemde „comparitie na antwoord”; men zie het op 1 december 1989 in werking getreden nieuwe artikel 141a Rv¹⁷. Dit artikel 141a Rv. geldt tot nu toe alleen nog voor de rechtbankprocedure. In artikel 109 Rv van dit wetsontwerp wordt het evenwel ook van toepassing verklaard op de onderhavige kantongerechtsprocedure.

17. Zie noot 11.

De comparitie na antwoord is bij uitstek een procesrechtelijk instituut waarin de persoonlijke deelname aan en de betrokkenheid van partijen bij het geding wordt bevorderd. De basisfilosofie van die comparitie was en is dat het persoonlijk contact tussen de rechter en partijen bevorderlijk is voor de kwaliteit en het tempo van de geschillenbeslechting. Bij de rechtbankprocedure wordt op die wijze het gevolg van de verplichte procesvertegenwoordiging dat de rechter in beginsel slechts met advocaten communiceert, enigszins gemitigeerd. In de kantongerechtsprocedure bestaat geen *verplichte* procesvertegenwoordiging, maar ook daar zal deze versterking van de mogelijkheid tot rechtstreeks contact met partijen de afhankelijkheid van procesvertegenwoordigers enigszins doen afnemen.

f. Mogelijkheid om na de comparitie aanstonds vonnis te wijzen

Daarna kan de kantonrechter aanstonds vonnis wijzen; alleen als geen comparitie na antwoord is bevolen hebben partijen nog recht op het indienen van verdere schriftelijke toelichtingen (artikel 109 Rv nieuw).

Een civiele procedure kan voor partijen een grote psychische belasting vormen. Zij moet niet langer duren dan nodig is. Vanuit dat gezichtspunt kan de mogelijkheid om aanstonds na een comparitie een eindvonnis te wijzen, worden verwelkomd. In de praktijk zal moeten blijken hoe vaak kantonrechters van deze mogelijkheid om de zaak sneller af te doen, gebruik zullen maken. Op grond van mijn eigen ervaring als voorzitter van een geschillencommissie¹⁸ zou ik menen dat bij kleine zaken de feitelijke mogelijkheid om aanstonds na de mondelinge behandeling het eindvonnis te wijzen, eerder regel dan uitzondering zal zijn.

g. Minder lijdelijke kantonrechter

In elk stadium van het proces kan de kantonrechter volgens het wetsontwerp het initiatief nemen om aan partijen gerichte vragen te stellen of om hun te verzoeken bepaalde documenten over te leggen (artikel 110 Rv nieuw).

18. De Geschillencommissie voor Bankzaken, welke ressorteert onder de in noot 12 reeds genoemde Stichting Geschillencommissies voor Consumentenzaken.

Ook deze bepaling is in de eerste plaats opgenomen met het oog op zaken waarin partijen niet door een gemachtigde zijn vertegenwoordigd. Zij biedt de kantonrechter nog meer mogelijkheid zijn lijdelijkheid prijs te geven. Niet eens zozeer om zwakkere, minder ervaren partijen te helpen, maar meer om ervoor te zorgen dat de juiste vragen en de juiste informatie snel op tafel komen. De kantonrechters hebben zelf op deze ruimere bevoegdheid aangedrongen. Verwacht mag dan ook worden dat zij daarvan straks gebruik zullen maken.

h. Eenvoudigere afhandeling van incidenten

Voor de belangrijkste categorieën van processuele verwikkelingen die zich kunnen voordoen, namelijk voor vrijwaring, wijziging van eis, voeging en tussenkomst, wordt niet meer teruggevallen op de – meer omslachtige – voorschriften die gelden voor de rechtbank-procedure, maar voorziet het ontwerp zelf in een eenvoudige regeling (artikelen 112-115 Rv nieuw). Op de inhoud van deze bepalingen ga ik nu niet in. Het volstaat hier, erop te wijzen dat deze bepalingen erop zijn gericht, het proces sneller te laten verlopen. Dat is zeker ook in het voordeel van mensen die zonder gemachtigde procederen.

i. Een kort geding bij de kantonrechter

In artikel 116 Rv nieuw wordt de mogelijkheid ingevoerd dat de kantonrechter in spoedeisende zaken een voorlopige voorziening treft. De hoofdzaak zelf kan dan desgewenst, anders dan nu, achterwege blijven. De regeling van artikel 116 Rv nieuw is vergelijkbaar met die van het kort geding voor de president van de rechtbank. De terminologie is steeds meer op die van het kort geding afgestemd. Voordeel is dat men nu ook in kantongerechtszaken, bijv. arbeidszaken, voor spoedvoorzieningen terecht kan bij de rechter die ook over de hoofdzaak moet oordelen, ook in een stadium dat die hoofdzaak nog niet aanhangig is. Er zijn wel enige verschillen met de uitspraak in kort geding. Het voornaamste verschil is dat tegen het vonnis waarbij de kantonrechter een voorlopige voorziening treft of een verzoek daartoe afwijst, geen hoger beroep kan worden ingesteld. Daarvoor in de plaats wordt aan degene tegen wie de voorlopige voorziening is gegeven, de gelegenheid geboden om binnen twee weken door het indienen van

een daartoe strekkende schriftelijke verklaring te laten weten dat hij zich met het vonnis niet kan verenigen. In dat geval vervalt de voorlopige voorziening uiterlijk op het tijdstip waarop het vonnis in de hoofdzaak in kracht van gewijsde gaat.

Het kort geding bij de kantonrechter richt zich niet specifiek of in het bijzonder tot partijen die het zonder gemachtigde willen stellen. Een feit is wel dat door deze regeling nu ook zonder procesvertegenwoordiger vooraf, en zelfs zonder opvolgende bodemprocedure, een voorlopige voorziening kan worden gevraagd in zaken waarin de kantonrechter bevoegd is. Nu moet men zich daarvoor nog via een procureur tot de president van de rechtbank wenden.

j. Vergoeding van verletkosten

Tenslotte noemen we de in artikel 57a Rv op te nemen mogelijkheid dat een tegenpartij in het kader van een proceskostenveroordeling ook wordt veroordeeld in de kosten welke voortvloeien uit het feit dat iemand zelf een terechtzitting heeft moeten bijwonen. Deze „verletkosten”, die in het bijzonder particulieren ervan kunnen weerhouden een zitting zelf bij te wonen, komen nu nog niet voor vergoeding in aanmerking.

4. SLOT

Zoals uit het bovenvermelde overzicht blijkt, houden vrijwel alle tien genoemde wijzigingsvoorstellen van het wetsontwerp expliciet of mede verband met de positie van partijen die het liever zelf proberen. De conclusie lijkt gerechtvaardigd dat de mogelijkheid om dat te doen zal verbeteren. Nog resterende barrières zijn, wanneer we de moeilijkheidsgraad van het materiële recht buiten beschouwing laten, vooral van financiële aard: het griffierecht blijft juist voor de kleinste vorderingen relatief hoog en de kostenveroordeling vormt een aanzienlijk risico. Deze barrières worden echter niet vergroot, doch juist eerder verlaagd wanneer men ervoor kiest om zelf te procederen.

De basisfilosofie van het wetsvoorstel is niet dat aan het voeren van processen zonder deskundige bijstand de voorkeur moet worden gegeven. Het inschakelen van specialisten zoals deurwaarders, advocaten enz. wordt in geen enkel opzicht bemoeilijkt.

Vooraf met het oog op de problemen van materieelrechtelijke aard zal het dikwijls verstandig zijn zich tot een rechtsbijstandverlener te wenden. Waar het om gaat is, en dat zou men wellicht wel als de basisfilosofie (zij het niet de enige) kunnen beschouwen, dat het niet aangaat om in de zaken waarvan de kantonrechter kennis neemt, dus vaak kleine zaken, mensen tot het inschakelen van deze specialisten te *dwingen*. In het procesrecht moeten geen onnodige barrières worden opgeworpen, maar moeten de voorwaarden worden geschapen voor een goede rechtspleging. Indien het inschakelen van deskundigen daarbij nuttig is, zal en kan de justitiebehele daarvan met argumenten worden overtuigd en moet hem dat ook (financieel) mogelijk worden gemaakt. Maar dwang is hierbij niet op zijn plaats. Voorzover mogelijk en redelijk moet de burger hier zelf in vrijheid kunnen beslissen. Die gedachte heeft in de Tweede Kamer brede ondersteuning ondervonden.